

„Talán nem ül össze fő

Besz

Borostás, kissé megviselt az arca. Szerény, kölykösen félszeg, szorong. Kedvesen mosolyog, viccel s tréfál, de belül mintha mindig fájna valami. Halkan, komolyan utasít rendre másokat, olykor, ha nagyon muszáj. Koltai Róbert azzal szót, hogy makacsul kisember. Magyar kisember, akiben a hazai polgár szereteti saját magát. Úgy illik hozzá a Westel ajándék telefon, melyet Mosolygó Menedzser címéhez kapott, mint bankvezérhez a gitár.

Vállfár áruló Gyuszi bácsiként „robbantott” igazán: első filmrendezése, a *Sose halunk meg* a leglátogatottabb magyar mozi évek óta. Sokan tíz-szer-tizenöt-ször nézték meg. Oscar-díjra jelölték. Vetítette az amerikai HBO. Polacsek úrként, a Patika című tévésorozattal eddig egy dupla aranylemezt zenélt és dalolt össze, ezek várják a Ferenc körúton a szakadó esőben, hogy „Norbi” kazettát dedikáljon. A tények alapján Koltai Róbert volt kaposvári színész, a leköszönt érában sokaknak csak Illetékes elvtárs, a legjobb úton halad afelé, hogy a magyar tömegmédiák profi „kis-nagyembere” legyen.

Foglalkozását tekintve minek tartja magát?

Színész vagyok, aki mindenféle más szerepet is vállal és teljesít, többet, mint amennyi egy komédiának kiszabott az élettől. Szerencsém van.

Filmet, tévésorozatot rendez, mégis: színész?

Ezek az én úgynevezett „rendezéseim” mind a színészetben alapulnak. Ha színházban rendezek, akkor az egész darabot én „játszom”, átjár az összes szerep. Ha egyszerre rendezek és játszom, akkor a szerepem mellett belebújok a rendező bőrébe is. Színészként közelítek minden feladathoz, mert a színész van a legközelebbi kapcsolatban a közönséggel az egész úgynevezett alkotó világból. Ennek köszönhető, hogy ha színész rendez a színházban, akkor nagyon nagy zűrök nincsenek. A szeretettel, megélt kínokkal továbbadott tapasztalat élteti az előadást.

Bevált tehát a választása, hogy színész lett.

Azok szeretnének színészek lenni, akikben egy adaggal több a vágy arra, hogy megmutassák magukat. Gyerekkorukban versmondóversenyt nyertek, vonzza őket a fény – az ilyenek mennek a főiskolára, vagy vidéki színházakba segédszínésznek. Messze nem ez a színészet. Ezek az emberek hamar találkoznak a valósággal. Sok kirobbanó tehetség retten vissza a várható viszontagságoktól és soha nem derül ki róluk, mi veszett el bennük. Sokan saját maguk rájönnek, másokat szakemberek rávezetnek, hogy talán nem kellene kínlódnia...

Önnel nem így történt. Elismert művész lett, a legendássá váló kaposvári társulat egyik őstagja...

Az annyit emlegetett kaposvári szellemiséget elsősorban a hatvanas évek végén odakerülő emberek alakították ki, véres verejtékkel, kínlódással. A későbbi kaposvári színészek kicsit már a készbe jöttek. Ennek a szakmának a fő titka az egyenletes, kemény munka. A legnagyobb emlékem a Kaposváron töltött huszonöt évről a szenvedés. Megyünk a hóban éjszaka és nem tudunk másról beszélni: „A *Godot*-ban, amikor visszánézek rád, ne tarts akkora szünetet...” Hatodik éve játszottuk akkor. A szerencsések közé tartozom. Azért, mert olyan közegbe kerültem, ahol küszködve, olykor nyomorogva – ez volt a vidéki színházi lét –, mégis kiderült, hogy színész vagyok. Említhetném Lukács Andort, Pogány Juditot, Csá-

kányi Esztert is. Mind gyémántokká váltak, pedig ők nem végeztek főiskolát. Ha nekem valami sikerült, az leginkább a kaposvári aranybányászatnak köszönhető. Egy kicsivel rosszabb színházban, kicsivel rosszabb társakkal és rendezőkkel, kevesebb szereppel most nem ülnék itt. Valaki mással beszélgetne. Kaposváron nem hagyták, hogy ne végre menjem a munka. Ez lett belém verve. Gyerekkoromban a színpályából csak a fényt láttam. Nem tudtam, hogy ilyen nehéz lesz...

Nem volt önbizalma?

Nemcsak önbizalmam nem volt. Nem volt tudásom. Nem volt még életem. Egy rekedtes hangú, köpcös kölyök elvégez egy főiskolát, nagy nehezen... Miért legyen önbizalma? Úgy kerültem Kaposvárra, hogy sehova máshova nem kellettem. Volt két nagyon sikertelen vizsgám a főiskolán. A másodikban, egy csehszlovák musicalben égbekiáltóan rossz voltam. Amúgy sikeres zenés vizsga volt, mindenki látta, aki számított, „eladták” vele a többi végzőst. Hiába arattunk utána kiugró, nagy sikert Kiss István barátommal, aki már nem él, és Györgyfalvai Péterrel a *gondnok*-vizsgánkban. Nem kellettem senkinek. Aztán Kaposváron, munka közben kiderült, hogy más is van bennem. Egyre többen nevettek azon, amit mondtam, egyre többet menttem át belőle a színpadra. Egymást erősítettük a barátaimmal. Hinni kezdtek bennem.

A mókamesterség is vérre ment?

A mókamesterség nem „mókamikiség”, hanem nagyon is komoly dolog. Olyanok a találatok, hogy csak győzze kapkodni a fejét, akit parodizálok. Illetékes Elvtárs vérre ment, másképp nem lett volna sikere. Nagy barom az, aki úgy gondolja, hogy az embereket hosszú távon be lehet csapni, ezt mondtam vele. Illetékes elvtárs és úr igazi volt.

A kabarében is sikerült izgalmas kapcsolatot kialakítani a közönséggel.

Olyannyira, hogy sokaknak Koltai Róbert egy időben csak Illetékes elvtárs volt.

Az az ő bajuk. Játszottam a tévében is. Sok olyan magyar filmben kaptam szerepet, mely viszonylag népszerű lett, az *Egészséges erotikában*, a *Nagy generációban*, a *Csapd le csacsiban*... És egy tévéfilmet is említék, az *Indul a bakterházat*... Szerencsém volt. Az egész pályám olyan, mint egy lottó ötös. Azt csinálhatom, amit szeretek. Csak észnél kellett lenni és berúgni a kínálkozó helyzetet.

Annak idején bántotta, hogy Kaposvárott nem tartották elég komoly színészeknek.

Én csak azt mondtam, hogy ha Kaposváron vagyok, nem kapok olyan szerepet, mint például Vitellius, Forgách András színművének címszerepe, melyet Pécsen játszottam vendégként. A rendezőim intellektuális mélységet nemigen néztek ki belőlem. Frenetikus szerepeket kaptam Kaposváron, nem kezdek el panaszkodni, de volt egy feladatkör, melyben csak negyedik-ötödik helyen álltam. Mégsem ezért jöttem el. Ha meg kellene neveznem egy színházat, ahová színészek elszereződnek, az ma is Kaposvár lenne.

Miért jött el a társulattól?

Eltelt huszonöt év. Nem volt időm, energiám arra, hogy megint nyolc-tíz évet várjak, mire újra olyan ötletem lesz, mint a *Sose halunk megé*. Nincs sok nyolc-tíz éve az embernek. Mindazonáltal, ha a Vitellius utáni évadban kapok szerepet Kaposváron, talán soha nem ülünk neki Nógrádi Gáborral, ki tudja, hányadszorra, hogy megírjuk a forgatókönyvet Gyuszi bácsiról. Így azonban megráztam magam. Amit el lehetett játszani, azt én már eljátszottam Kaposváron. Nem célozom többé elhítni bizonyos kritikusokkal, hogy ilyen vagy olyan színész vagyok. Nekem van egy sajátos, bensőséges viszonyom a közönséggel. Filmmel és tévével sokkal több emberhez eljutok. Több embernek tudok mesélni. Bujkál bennem az „alkotó”, aki szeret fantáziálni, történeteket elbeszélni, de lusta és képtelen arra, hogy leüljön megírni őket. Nógrádi vagy Vámos Miklós életet adnak a kő-sza gondolataimnak és fi-

Bánhalmi János felvétele

„Ölöttem a vésztörvényyszék...”

Élgetés Koltai Róberttel

guráimnak. A színpadon néha a sírba kergettem a rendezőket, mert még a premier előtti percekben is át- meg átírtam a szöveget. Hogy még igazibb legyen a figura. A forgatáson már nincs ott az író. Én döntöttem el, hogy mit mondjanak a szereplők. Előfordul, hogy még az utószinkronban is talállok ki új megoldásokat, poénokat.

Ezek szerint huszonöt évi színház után a filmrendezésben hazatalált végre?

Ezt így nem mondanám. Abszolút későn érő típus vagyok. Most érzem jól magam, hogy végre a magam ura lettem. Színészként ül az ember a büfében és vár, hogy eszébe jusson egy rendezőnek. A szabadság tette rendbe a fejemet. Meggyőződésem, ha több színész találná meg a módját, hogy felfüggeszse a kizárólagos színészi pályát, s kilépjen a kiszolgáltatott, passzivitásra készített helyzetből, nagy meglepetések születnének. Ezért tartom óriási dolognak, hogy a Hunnia Filmstúdió, Simó Sándor vezetésével, színész létemre oda tudott engem képzelni – Lukáts Andorral egyetemben – a filmrendezőkként eddig szinte tökéletesen zárt körébe. S ezért örülök, hogy Kern András, kicsit talán az én példámra is, szintén filmet forgat a nyáron. Chaplin, Woody Allen, Menzel – színészek voltak, tele örömmel és fájdalommal, s színészként rendezték a filmjeiket is. Ezért éreztem rá annyira, mire van szükségük az embereknek.

Egyik hazai kritikusa azt írta, egyébként Woody Allent hozva fel példaként, hogy ön saját magából teremt mítoszt a filmvászonon. Egyetért ezzel?

Nem csinálom én mítoszt magamból. Színész vagyok. S a Chicago Tribune-ban olyan színészekkel emlegettek együtt, hogy ki sem merem mondani. Nem is mondom ki. De fantasztikus nagy amerikai színészekkel hasonlítottak össze.

Kikkel?

El kellene inkább olvasni. Az amerikai kritikákból van egy szép mappám... Gene Hackman, Jack Nicholson... Ilyenek. Amerikában nagyon szerették és nagyra tartották a *Sose halunk meg*-et.

Mire reagált vajon az amerikai közönség? Nem ilyen filmekhez szokott.

Megszokták, hogy Magyarországot és Kelet-Európát általában a tragédiák, a magas művészi színvonalon megmutatott keserűség, letargia és depresszió képviseli a filmvilágban. Ez volt az első mozi, melyből váratlan melegség és emberi derű csapta meg őket, a Chicago Tribune kritikusa szerint.

Nyilván ez hatott a hazai nézőkre is.

A magyar filmet igenis szeretik az emberek. Alig várják, hogy jó magyar mozi lássanak, hogy

adjanak, meséljenek nekik végre valamit. Talán ezért volt reveláció a *Sose halunk meg*. Fialok és öregek egyaránt szerették. Az emberek történetre vágyanak. Szeretetre, melegségre, humorra. Nem igaz, hogy csak a bővít veszik meg.

Hogyan érezte magát Amerikában, magyar filmrendezőként?

Mind a két utamon nagyon jól. Szerették a filmet, csodálatos kritikák jelentek meg a bemutatás másnapján a legnagyobb amerikai újságokban – más meg nem érdekelt. New York Times, Los Angeles Times, a már említett Chicago Tribune... Ki ne érezné jól magát, amikor szeretik? Találkoztam producerekkel, színészekkel, meghívtak a Warner Bros-be, negyvenzres filmcég... Az ottani vezérigazgató-helyettest én is meghívtam a film premierjére, eljött. Nagyon szerette a filmet. New Yorkban az HBO székházában volt egy szakmai vetítés, ahol igazi óriások is megjelentek... Miért ne éreztem volna jól magam?

Hogyan érzi magát a valamivel ellenségeskedőbb magyar filmvilágban?

Azt nem mondom, hogy ellenséges velem a magyar filmvilág. Nagyon sokan szerették a filmet, Makk Károlytól kezdve Gazdag Gyuláig, Jancsó Miklósig. Nem világmegváltó alkotás, de az emberek bemennek rá a moziba. Vannak jó néhányan, akik ennek ellenére sem tartanak filmrendezőnek. De ezen nem bántok.

Hogyan érzi magát a magyar vadkapitalizmus piaciorientált világában? Lenyeli a békát, hogy elmondhassa a történetét? Beletanul, hogyan kell eladni, amit tud?

Azért nem nekem kell eladnom magamat. Ott vannak a független produceri irodák, a stúdiók – néha a szponzori tárgyalásoknál szükség van a személyes jelenlétemre. De nekem az a dolgom, hogy a történetet jól meséljem el, jól rendezem meg, jól játsszam el. Nehéz helyzetben van az ország. A legbiztosabb történetekre sem könnyű pénzt kapni. Kemény küzdelem folyik.

A Patika esetében kötött kompromisszumot? Kinek az ízlését tartotta mérvadónak?

A sajtótájékoztatón kérdezték, kinek készült a sorozat. Azt válaszoltam: az EMBEREKNEK, csupa nagybetűvel, akik fáradtak, derűs történetre vágyanak, s egy kis szép zenére. A *Patika* nem Tolsztoj, nem egy Háború és béke, nem is kellene róla kritikát írni. Nagyon butus az is, aki azt hiszi, össze lehet hasonlítani egy mozifilmmel. A közönségnek van igaza. Azt kérdezte: „Hát ebből meg vajon mi lesz?” És lett valami. Most már naponta jönnek oda hozzám és mondják: „Nagyon szerettük ám a *Patikát*. Nehezen kezdődött, de kivártuk.”

Koncz Zsuzsa felvétele

Mondják utcán, kocsiból. Jönnek autogramot kérni. Nagyon örülök neki.

Sikerembernek tartja magát? „Mosolygó menedzsernek”?

Miért kell ilyeneket kérdezni? Én mindig gyötördő ember maradok, bizonytalankodó, valamit folyton kitalálni akaró, nyughatatlan ember. Szerencsém, hogy olyanok vesznek körül, mint a Hunnia Filmstúdió, vagy a Magic Média munkatársai, akik ki akarják piszkálni belőlem, ami bennem van, mert közös érdek. A történeteket – a tévésorozatot ebben az esetben. Az mindenesetre kiderült, hogy ha választani lehet a *Sose halunk meg* és a *Patika* közül, akkor nem a *Patika* mellett kell döntenem. A *Patikában* fantáziáltam, variáltunk, próbálkoztunk. A legtöbb mű így készül. A *Sose halunk meg* más. Megéltem benne a szenvedélyt, megéltem a vállfákat, megéltem ezt a nagybácsit. Nekem ez áll jól. Ezért választottam a következő filmhez színházi történetet. Ebben a hátralévő rövid időben, ami maradt nekem ezen a pályán, a saját történeteimet kell elmesélnem. Ötvenegy éves vagyok. „Mosolygó Menedzser?...” Ha valaki azt gondolja, hogy mindezt, a sok kínlórással együtt könnyedén utánam lehet csinálni, azt mondom: csinálja.

Bántják?

Olykor irigykednek. Nem is gondoltam voltam, hogy ilyen tömegesen állnak lesben, akik a *Sose halunk meg* sikere után csak arra vártak, hogy fejbe kólintsanak. A *Patika* esetében mindjárt az elején sorra megjelentek az elmarasztaló írások, s attól kezdve a szakma soha többet nem nézte, csak szidta a sorozatot. Volt, aki már az első huszonhat perces rész után azt mondta, hogy ez gyötrellem, ez katasztrófa. Megszólaltak a „szirénhangok” a filmgyárban is. „Jó, jó, egy vidéki színész idejön, megrendezi az utolsó tíz-tizenöt év legnagyobb sikerét, visszajön a befektetett pénz... Nehogy azt higgye, hogy ettől már rendező. Mondják ezt annak ürügyén, hogy a *Patika* – igaz, ami igaz – nehezen indult. Tudom. Meg lehet nézni az eladott CD-k számát. Dés Laci dalai lehetnek csodálatosak, de amíg nem volt jó a sorozat, hiába adtuk ki a kazettát és a CD-t novemberben, és hiába jött a karácsonyi vásár is, a kutya sem vette őket. Hogy mi történt az ötödik-hatodik rész után, amikor már tanultunk a hibákból, és a közönség is kezdte megszeretni a *Patikát*, a szakma már sohasem fogja

megtudni, mert nem nézte. Ezt csak zárójelben mondom, arról, hogy ez a nagy siker meg nagy szeretet sem egészen úgy néz ki, ahogy gondolná az ember... Rengetegen gyűlölködnek.

Magát valóban meglepi, hogy irigység-hullám fogadta sikerét ebben az országban?

Miért kellett volna erre számítanom? **Eörsi** Gombrowicz-könyvében olvasható, hogy bár Gombrowicz a világ felett álló lény volt – elnézést a párhuzamért –, beleőrült a kritikákba, a bántásokba és visszabántotta a támadókat. Különböző színészként sem könnyű. Volt olyan kritikus, akinek Kaposváron a második előadásra volt „bérlete”. Tudni lehet, hogy a második előadás mindig sokkal gyengébb, akkor jönnek ki a betegségek, a premierre az ember feltornázza a torkát... stb. Nem részletezem. Szóval a színész is kap bőven és sokszor igazságtalanul. Ha a színészt érik bántások, lehet, hogy jobb lesz tőle, mert a fájdalom érleli, értékesebbé teszi. Ha azonban az ember filmet vagy tévésorozatot rendez, akkor komoly csapat élén áll, mindenkinek munkalehetőséget jelent az, ha én dolgozhatok. Ezt is veszélybe sodorja a folyamatos, igazságtalan kritikaáradat. Igazából persze azért esik rosszul a sok fröcsögő támadás, mert túl fejlett az igazságérzetem. Túl érzékeny vagyok – de ezzel mit lehet csinálni? Vámos Miklós a közös munka során úgy fogalmazott: működik bennem a „szarjelző”. Ha valami nem igazi, akkor egyből érzem és mondom. Az igazságérzetem működésbe lép. Fáj, ha valami nem valódi, nem hiteles, nem igaz. Ebben a szakmában az érzékenysé-
günkből élünk.

Nem fél, hogy nehéz lesz utolérni az új filmmel a *Sose halunk meg* népszerűségét?

Könnyen lehet, de több mint biztatóak az előjelek. Most kicsit összefogottabb történettel jelentkeztem, Vámos rendkívüli író és nagyon kíváncsi rám. Reménykedem, hogy sikerül legalábbis megközelíteni a *Sose halunk meg* színvonalát. S ha nem – talán akkor sem ül össze felettem a véstörvényszék.

Működik ez a bizonyos „jelző” a civil életben is? Közéleti kabarék állandó szereplője. Hogyan érzi magát Magyarországon?

Emlékszem, a színházban volt annak idején egy párttitkár, aki nem tudta kimondani, hogy *jubileum*. Kiállt egy beszéddel, amelyben hatvanszor szerepelt a szó, mert akkor volt dicső felszabadulásunk huszonöt éves évfordulója. Kapartuk egymást, sikítva röhögtünk... „Mert a *jubílium* arra kötelez... Ez nem egy egyszerű *jubílium*...” Egy ország röhögött az elvtársakon, meg egy ország szenvedett is tőlük, mégis egységes világ volt. Régebben legalább tudtuk, hogy a sok párt duma csak frázis, illetékes elvtársként ebből éltem, s összekacsintott az ország. Egy nevezőn volt mindenki: jó, nem leszünk öngyilkosok, mert élni kell, de azért ez egy akkora baromság... Nem mondanám, hogy jobb világ volt, borzasztó világ volt. De hajdanán egyetértettek azok az emberek, akik egymás torkának ugrottak az elmúlt kormányzat négy évében, s teszük már ötödik éve, még a mi szakmánkban is. Én egy Emberpárt mellett voksolnék, amely minden más embert a hibái ellenére is megpróbálna szeretni. Nem azt nézné, hogy ki milyen párt tagja, ki milyen vallás híve – ezt visszautasítom. A gyűlöletet és a gyűlölködést visszautasítom.

**Az interjút készítette:
TEGYI ENIKÓ**